

УДК 65.011:005.33:621(477)

ШАТАЙЛО О. А.

Хмельницький національний університет

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОТЕЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуті та проаналізовані тлумачення поняття «потенціал підприємства» різними авторами. За результатами аналізу визначено його сутнісні характеристики та виділено серед них найбільш поширені, які також можуть бути розглянуті як ідентифікатори досліджуваного терміну.

Ключові слова: потенціал підприємства, сутнісні ознаки, сутнісні характеристики.

SHATAILO O. A.

Khmelnitsky National University

MATERIAL CHARACTERISTICS OF THE ENTERPRISE POTENTIAL

The purpose of the research is to identify the main essential features of the enterprise's potential. The article deals with different interpretations of the concept of "the enterprise potential". The development of Ukrainian enterprises is closely linked to their potential. Potential opportunities of the company influence to the formation of its strategy, the construction of industrial relations and the establishment of management mechanisms. Under current market conditions, the activity of the enterprise is considered precisely because of the prism of the formation and use of the potential. After all, having correctly formed and used it, it is possible to expand the range of its capabilities and strengthen existing positions in the market. In order to better understand how the company's potential influences to the activity of the enterprise, it is necessary to determine its intrinsic characteristics firstly. So, in this article we have explored the using of the essential features of the interpretation of the idea of "the enterprise potential" by different authors. According to the results of the analysis, its characteristics are determined and the most common among them are identified. Based on the systematization of existing interpretations of the term under study it is determined that the potential of an enterprise can be identified by three essential characteristics: opportunities and available means of the enterprise that can be used for future success and achievement of goals, aggregate resources that can be used to perform a specific task, and stocks that are used or can be used under certain conditions. Also in the article it was determined that the potential of an enterprise is a concept that includes such essential characteristics as the availability of facilities and available means of the enterprise, as well as aggregate resources and stocks that are used or can be used for its successful operation and development.

Key words: the enterprise potential, the potential, essential features, essential characteristics, material characteristics of the enterprise potential.

Актуальність теми дослідження. Розвиток діяльності українських підприємств тісно пов'язаний із їхнім потенціалом. Потенційні можливості підприємства впливають на формування його стратегії, побудову виробничих відносин та створення механізмів управління. За сучасних ринкових умов діяльність підприємства розглядається саме через призму формування та використання потенціалу. Адже, правильно сформувавши та використавши його, можна розширити коло своїх можливостей та посилити уже існуючі позиції на ринку. Для того, щоб краще зрозуміти як потенціал підприємства впливає на діяльність самого підприємства, в першу чергу, необхідно визначити його сутнісні характеристики.

Аналіз наукових досліджень. Дослідженням проблематики та визначенням сутності потенціалу підприємства займалися такі вітчизняні вчені, як О.В. Величко, Н.І. Верхоглядова, О.І. Гончар, А.Р. Дунська, О.О. Іванець, Н.Р. Кадилович, Р.С. Квасницька, О.М. Кириченко, М.А. Коваленко, С. В. Коваленко, А.А. Мазаракі, І. А. Маринич, Л.М. Маршук, С.В. Мочерний, Т.Л. Мельник, Л.І. Піддубнаї, О.О. Плаксюк, В.С. Пономаренко, Ю.М. Солодковський, О.А. Шестаковський, Л.В. Шостак, К.І. Чумаков та інші. Також це питання вивчали і зарубіжні вчені: І.Ансофф, Е. Грайпл, Д. Енгельхарт, П. Ліндерт, М. Портер, К. Ріттенбрук, Р. Харрод та інші.

Мета дослідження – визначити основні сутнісні ознаки потенціалу підприємства.

Виклад основного матеріалу. Згідно з великим тлумачним словником української мови, потенціал – це сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і таке інше, що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері; запас чого-небудь; резерв; приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов [1, с. 1087].

У економічній енциклопедії зазначено, що потенціал – це наявні в економічного суб'єкта ресурси, їхня оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети [2, с. 13–15].

В енциклопедії економіста, бізнесмена, менеджера вказано, що потенціал – наявні можливості, ресурси, запаси, засоби, що можуть бути використані для досягнення, здійснення чогось [3, с. 467].

Кембриджський словник дає два визначення потенціалу у сфері бізнесу. Перше – це можливість розвитку чогось або вчинення дії за певних умов. Друге – це природні якості або можливості, які означають, що хтось або щось може або повинен бути успішним або досягти чогось [4].

Оксфордський словник тлумачить потенціал, як приховані якості чи можливості, які можуть бути розвинуті та керовані для майбутнього успіху чи користі [5].

На думку Маршук Л.М., потенціал підприємства можна розглядати з різних точок зору, ґрунтуючись на ресурсній концепції (як сукупність ресурсів та зв'язків між ними), функціональній (як сукупність функцій, які забезпечують реалізацію здібностей і можливостей), ресурсно-цільовій (як сукупність ресурсів та здібностей щодо досягнення певних результатів, цілей) та інших концепціях. Залежно від завдань, які ставить перед собою дослідник, кожна з них має право на існування через свою відносність [6].

О.В. Величко стверджує, що потенціал уявляє собою наявні (реальні) або приховані сукупні можливості, ресурси, запаси або джерела, що використовуються чи можуть бути використані або мобілізовані для досягнення певної мети, рішення певної задачі, виконання цілеспрямованої роботи в якій-небудь галузі, ділянці, сфері. Також автор зазначає, що з одного боку, потенціал – це наявні можливості та ресурси, що є в наявності та використовуються або можуть бути використані для досягнення визначеної мети, а з іншого – це невикористані можливості підвищення ефективності виробництва чи діяльності. Тобто потенціал характеризується двома рівнями: досягнутим (або наявним) та перспективним. Ще автор пропонує своє визначення потенціалу підприємства – це здатність підприємства забезпечувати очікуваний результат або вирішувати поставлені завдання в існуючій системі внутрішніх і зовнішніх обмежень з урахуванням здатності носія до розвитку. З визначення випливає необхідність виділяти окремо носій, як сукупність наявних ресурсів, як матеріальні [7].

Згідно трактування О.О. Плаксюка під потенціалом підприємства маються на увазі всі джерела, можливості, запаси, які можуть бути використані для вирішення будь-якого завдання, досягнення визначеної мети, в тому числі ті, що вже використовуються. Резервом потенціалу є ті запаси, які у певний проміжок часу не використовуються на підприємстві [8].

І.А. Маринич та Н. Р. Кадилович визначають потенціал, як засоби, запаси, джерела, які є та можуть бути використані, приведені в дію для досягнення певної мети, виконання плану, розв'язання завдань, можливості якої-небудь соціальної системи у певній сфері [9, с.220].

Л. В. Шостак трактує визначення потенціалу підприємства, як складну систему пересічних характеристик його елементів, причому останні можуть так чи інакше заміщати один одного, тобто є альтернативними [10, с.451].

Т. Матвійчук дає наступне визначення потенціалу підприємства – це система інтегрованих можливостей підприємства для реалізації в майбутньому, яка складається із різноманітних факторів. Такими факторами є запаси ресурсів, виробничий потенціал, фінансові можливості, кадровий потенціал, можливості інноваційного забезпечення, науково-технічні, маркетингові, інвестиційні, інформаційні, управлінські та організаційні можливості. Всі вони рівнозначні та синтезують між собою [11, с.119].

О.І. Гончар уточняє поняття потенціалу та визначає його як здатність підприємства реалізовувати можливості щодо здійснення статутної діяльності, досягнення максимального результату та забезпечення розвитку [12].

К.І. Чумаков зазначає, що потенціал підприємства характеризується властивостями, типовими для будь-якої економічної системи: цілісністю, взаємозв'язком і взаємодією елементів, складністю, комунікативністю, ієрархічністю, множинністю опису, здатністю до розвитку, альтернативністю форм функціонування та розвитку, пріоритетом інтересів системи глобального рівня, пріоритетом якості, потужністю [13].

Про визначення сутності поняття потенціалу В. Габор робить висновки, що більшість економічних словників і енциклопедій виділяють два підходи у визначенні його сутності. Згідно з першим потенціал трактується, як ресурси, запаси, засоби, можливості, що можуть бути використані для розв'язання певного завдання або ж досягнення мети. Другий підхід сутність потенціалу трактує, враховуючи можливості певної особи, суспільства, держави у якійсь галузі. Обидва підходи пов'язують сутність потенціалу з досягненням певного результату [14].

На думку Коваленко М. А. та Іванець О.О., ресурсна концепція є базовою для подальшого розвитку уявлень про поняття «потенціал». Також вони зазначають, що термін «потенціал» у своєму етимологічному значенні походить від латинського слова «*potentia*», що означає «сила», «приховані можливості», джерело сили або можливостей, які можуть бути практично реалізовані в господарській практиці [15].

Верхоглядова Н.І. та Коваленко С.В. зазначають, що потенціал – це наявні або приховані сукупні можливості, ресурси, запаси або джерела, що використовуються чи можуть бути використані для досягнення певної мети. З одного боку, потенціал – це наявні можливості та ресурси, що є в наявності, з іншого – це невикористані можливості. Також на їхню думку основним критерієм і невід'ємною частиною трактування потенціалу є ресурси або їх система; загальна характеристика потенціалу як економічної категорії з часом змінюється, розширюється та трансформується; немає одностайності щодо визначення категорії «потенціал» як узагальнюючого поняття та є підміна поняття «потенціал» його окремими видами, коли аналіз переходить із загальнотеоретичної сфери у сферу прикладних розрахунків [16].

Квасницька Р. та Тарасюк М. вважають, що потенціал – не наявний об'єкт, не фактично отримані результати, а потенційні можливості об'єкта. Також вчені схиляються до системного підходу та визначають, що потенціал підприємства – це складна, цілісна система, яка включає наявні можливості, здатності та

ресурси, які постійно знаходяться у взаємозв'язку та можуть бути використані для реалізації стратегічних, тактичних та поточних цілей підприємства [17].

Аналізуючи вищенаведені трактування можна сказати, що їх об'єднують певні сутнісні ознаки поняття потенціалу. Кожен автор робить відповідні акценти на кожному із них. Найпоширенішими серед цих визначень, на нашу думку, є наступні складові: наявні засоби та можливості, сукупні ресурси та запаси, які використовуються або можуть бути використані.

Розглянемо перелічені визначення з огляду на наявність вказаних складових (табл. 1).

Таблиця 1

**Використання сутнісних ознак трактування поняття «потенціал підприємства» різними авторами
[сформовано автором на основі опрацювання джерел 1–17]**

Автори	Сутнісні ознаки поняття		
	Можливості та наявні засоби підприємства, які можуть бути використані для майбутнього успіху та досягнення цілей	Сукупні ресурси, які можуть бути використані для виконання певного завдання	Запаси, які використовуються або можуть бути використані за певних умов
Великий тлумачний словник української мови	+	+	+
Економічна енциклопедія	-	+	-
Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера	+	+	+
Л.М. Маршук	-	+	-
О.В. Величко	+	+	+
О.О. Плаксюк	+	-	+
І.А. Маринич, Н. Р. Кадилович	+/-	-	+
Л.В. Шостак	+/-	+/-	+/-
Т. Майтвійчук	+	-	-
О.І. Гончар	+	+	+
К.І. Чумаков	+/-	+/-	+/-
В. Габор	+	+	+
М.А. Коваленко, О.О. Іванець	+/-	+	-
Н.І. Верхоглядова, Є. В. Коваленко	+	+	+/-
Р.С. Квасницька, М.В. Тарасюк	+	-	-
Кембриджський словник	+	-	-
Оксфордський словник	+	-	-
Загальна кількість акцентів за відповідною групою сутнісної ознаки	15	12	10
Частка відповідної характеристики в загальній кількості визначень	88%	71%	59%
«+» - наявність акценту; «-» - відсутність акценту; «+/-» - неоднозначність трактування			

Проаналізувавши дані таблиці 1, ми можемо сказати, що більшість авторів визначають потенціал як наявні засоби та можливості, які можуть бути використані для майбутнього успіху та досягнення цілей, а також як сукупні ресурси, які можуть бути використані для виконання певного завдання, але разом з тим не виключається, що це поняття також можна розглядати, як запаси, які використовуються або можуть бути використані за певних умов.

Отже, як ми бачимо із вище наданих даних потенціал підприємства – це поняття, яке включає у себе такі сутнісні характеристики, як наявність можливостей та наявних засобів підприємства, а також сукупних ресурсів та запасів, які використовуються або можуть бути використані для його успішного функціонування та розвитку.

Висновки. В ході дослідження було проаналізовано використання сутнісних ознак у трактуваннях поняття «потенціал підприємства» різними авторами і було з'ясовано, що у багатьох визначеннях цього терміна їх автори часто акцентують увагу лише на окремих аспектах досліджуваного об'єкта. Найбільш поширеними виявились можливості та наявні засоби підприємства, які можуть бути використані для майбутнього успіху та досягнення цілей, сукупні ресурси, які можуть бути використані для виконання певного завдання та запаси, які використовуються або можуть бути використані за певних умов.

На основі узагальнення та систематизації існуючих тлумачень досліджуваного терміну визначено, що потенціал підприємства можна ідентифікувати за трьома вище зазначеними сутнісними характеристиками.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та СД) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
2. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 3 / відп. ред. С. В. Мочерний та ін. – К. : Академія, 2002. – 952 с.
3. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / за ред. Романа Дяківа. – К. : Міжнародна економічна фундація, Книгодрук, 2000. – 704 с.
4. Cambridge dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/potential>
5. Oxford dictionaries [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://en.oxforddictionaries.com/definition/potential>
6. Маршук Л. М. Теоретичні засади формування ресурсно-фінансового потенціалу підприємства [Електронний ресурс] / Л. М. Маршук // Молодий вчений. – 2016. – № 5. – С. 99–102. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_5_28
7. Сутність економічного потенціалу підприємства / О. В. Величко // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 9. – С. 15–20. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_9_4
8. Плаксиук О. О. Механізм формування ефективної системи ресурсного потенціалу підприємства / О. О. Плаксиук // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. – 2015. – № 2. – С. 140–147.
9. Наукові підходи до формування потенціалу підприємства / І. А. Маринич, Н. Р. Кадилович // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : зб. наук.-техн. пр. – Львів, 2010. – Вип. 20.15. – С. 220–223.
10. Зарубіжний досвід формування потенціалу підприємства [Електронний ресурс] / Л. В. Шостак // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2015. – № 819. – С. 449–454. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2015_819_59
11. Матвійчик Т. Парадигма формування потенціалу підприємства / Тетяна Матвійчук // Економіка України в умовах глобалізації і регіоналізації : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молод. вчених [м. Тернопіль, 3-4 квіт. 2014 р.] / редкол. : С. В. Гродський, Ю. П. Гуменюк, М. А. Живко [та ін.] ; відп. за вип. Є. В. Савельєв. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – С. 119–121.
12. Гончар О.І. Управління потенціалом підприємства за умов євроінтеграції : дис. ... доктора екон. наук : 08.00.04 / О.І. Гончар. – Хмельницький, 2015. – 448 с.
13. Потенціал підприємства як економічна система [Електронний ресурс] / К.І. Чумаков // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2012. – № 4 (55). – С. 223–229. – Режим доступу : <http://journal.puet.edu.ua/index.php/nven/article/viewFile/476/483>
14. Потенціал підприємства як економічна категорія [Електронний ресурс] / В. Габор // Режим доступу : http://econf.at.ua/publ/konferencija_2016_12_8_9/sekcija_5_ekonomichni_nauki/potencial_pidpriemstva_jak_e_konomichna_kategorija/61-1-0-1458
15. Теоретичне обґрунтування сутності потенціалу підприємства [Електронний ресурс] / М.А. Коваленко, О.О. Іванець // Економічні інновації. – 2011. – № 45. – С. 112–117. – Режим доступу : <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/67043/16-Kovalenko.pdf?sequence=1>
16. Верхоглядова Н. І. Аналіз підходів до визначення сутності потенціалу підприємства / Н. І. Верхоглядова, Є. В. Коваленко // Економіка та управління підприємствами. – 2016. – Вип. 1(55). – С. 26–32.
17. Квасницька Р.С. Теоретичні підходи до визначення інвестиційного потенціалу підприємства [Електронний ресурс] / Р. С. Квасницька, М. В. Тарасюк // ВІСНИК КНТЕУ. – 2017. – № 1. – С. 73–81. – Режим доступу : <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2017/01/7.pdf>

References

1. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod., dopov. ta SD) / uklad. i holov. red. V. T. Busel. – K. : Irpin: VTF «Perun», 2007. – 1736 s.
2. Ekonomichna entsyklopediia : u 3 t. T. 3 / vidp. red. S. V. Mochernyi ta in. – K. : Akademiia, 2002. – 952 s.
3. Entsyklopediia biznesmena, ekonomista, menedzhera / za red. Romana Diakiva. – K. : Mizhnarodna ekonomichna fundatsiia, Knyhodruk, 2000. – 704 s.
4. Cambridge dictionary [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/potential>
5. Oxford dictionaries [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://en.oxforddictionaries.com/definition/potential>
6. Marshuk L. M. Teoretychni zasady formuvannia resursno-finansovoho potentsialu pidpriemstva [Elektronnyi resurs] / L. M. Marshuk // Molodyi vchenyi. – 2016. – № 5. – S. 99–102. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_5_28
7. Sutnist ekonomichnoho potentsialu pidpriemstva / O. V. Velychko // Aktualni problemy ekonomiky. – 2015. – № 9. – S. 15–20. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_9_4
8. Plaksiuk O. O. Mekhanizm formuvannia efektyvnoi systemy resursnoho potentsialu pidpriemstva / O. O. Plaksiuk // Bukhgalterskyi oblik, analiz ta audyt: problemy teorii, metodolohii, orhanizatsii. – 2015. – № 2. – S. 140–147.
9. Naukovi pidkhody do formuvannia potentsialu pidpriemstva / I. A. Marynych, N. R. Kadylovykh // Naukovyi visnyk Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy : zb. nauk.-tekh. pr. – Lviv, 2010. – Vyp. 20.15. – S. 220–223.

10. Zarubizhnyi dosvid formuvannia potentsialu pidpriemstva [Elektronnyi resurs] / L. V. Shostak // Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politehnika". Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku. – 2015. – № 819. – S. 449–454. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2015_819_59
11. Matviichuk T. Paradyhma formuvannia potentsialu pidpriemstva / Tetiana Matviichuk // Ekonomika Ukrainy v umovakh hlobalizatsii i rehionalizatsii : zb. tez dop. Mizhnar. nauk.-prakt. konf. stud. ta molod. vchenykh [m. Ternopil, 3-4 kvit. 2014 r.] / redkol. : S. V. Hrodskyyi, Yu. P. Humeniuk, M. A. Zhyvko [ta in.] ; vidp. za vyp. Ye. V. Saveliev. – Ternopil : TNEU, 2014. – S. 119–121.
12. Honchar O.I. Upravlinnia potentsialom pidpriemstva za umov yevrointegratsii : dys. ... doktora ekon. nauk : 08.00.04 / O.I. Honchar. – Khmelnytskyi, 2015. – 448 s.
13. Potentsial pidpriemstva yak ekonomichna systema [Elektronnyi resurs] / K.I. Chumakov // Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. – 2012. – № 4 (55). – S. 223–229. – Rezhym dostupu : <http://journal.puet.edu.ua/index.php/nven/article/viewFile/476/483>
14. Potentsial pidpriemstva yak ekonomichna katehoriia [Elektronnyi resurs] / V. Habor // Rezhym dostupu : http://econf.at.ua/publ/konferencija_2016_12_8_9/sekcija_5_ekonomichni_nauki/potencial_pidpriemstva_jak_ekonomichna_kategorija/61-1-0-1458
15. Teoretychne obruntuвання сутності потенціалу підприємства [Elektronnyi resurs] / M.A. Kovalenko, O.O. Ivanets // Ekonomichni innovatsii. – 2011. – № 45. – S. 112–117. – Rezhym dostupu : <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/67043/16-Kovalenko.pdf?sequence=1>
16. Verkhohliadova N. I., Kovalenko Ye. V. Analiz pidkhodiv do vyznachennia sutnosti potentsialu pidpriemstva / N. I. Verkhohliadova, Ye. V. Kovalenko // Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy. – 2016. – Vyp. 1(55). – S. 26–32.
17. Kvasnytska R.S. Teoretychni pidkhody do vyznachennia investytsiinoho potentsialu pidpriemstva [Elektronnyi resurs] / R. S. Kvasnytska, M. V. Tarasiuk // VISNYK KNTEU. – 2017. – № 1. – S. 73–81. – Rezhym dostupu : <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2017/01/7.pdf>

Рецензія/Peer review : 07.05.2018

Надрукована/Printed : 05.06.2018

Рецензент: д. е. н., проф. Тюріна Н. М.